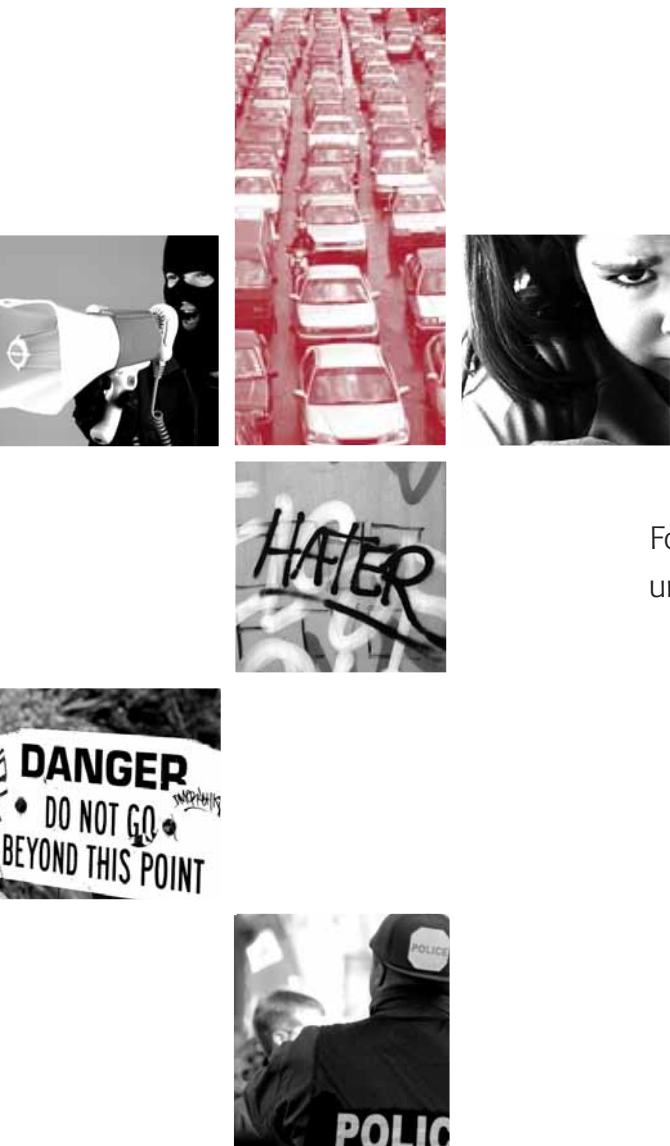

VREDEN ER OVER OS

Samtiden er på vej ind i en æra domineret af vrede, siger rektor Lars-Henrik Schmidt, der er aktuell med bogen 'Om vreden'. Forklaringen er, at den basale tryghed er rystet, og det giver sig udslag i urolige elever, cyklister, der giver fuck-finger, og i værste fald: terrorister.

* I de første linjer i 'Om vreden' skriver du: 'Vreden har tag i os for tiden. Et røre er over os, en uro tager til, og verden synes af lave.' Hvad er det for en uro?

"Vi møder hele tiden vreden. Cyklisterne sparker til bilerne. Ungerne i skolerne opfører sig uforskammet over for lærerne, og børn i 2. klasse opfører sig uforskammet over for eleverne i 8. klasse. Jeg mener, der er en vredesspiral, der gør sig gældende. Det har bekymret mig, at vrede avler vrede. Vrede folk gør folk vrede. Et eksempel er cyklisterne, der har erobret vreden. De tillader sig at være vrede på bilerne, som jo ellers er dem, der hersker på vejene. Men sådan som det udvikler sig, er det cyklisterne, der vil herske på vejene og tillader sig at være vrede og give fuck-fingeren. Derfor har vi et problem."

Hvad er problemet?

"Problemet er, at man patologiserer vrede, ikke mindst i uddannelsessystemet. Man diagnosticerer vrede blandt eleverne, som om de er bindegale, dårligt opdragte eller formentlig er DAMP-børn eller en anden af de diagnoser, der er populære for tiden. Min pointe er, at måske er eleverne bare urolige, fordi de er vrede. Og måske har de anledning til at være vrede"

Hvorfor er de vrede?

"Det skyldes en mangel på tryghed. Den danske skole er baseret på tryghed. I formålsbeskrivelsen for den danske folkeskole står der, at vi skal skabe "trygge rammer for en tryk udvikling af tryghed" – for nu at karikere det. Men vi oplever nu, at den tryghed er borte. Det nye mål er ikke tryghed, men at leve med uro.

Det tegner til, at vrede er en god indstillingsvinkel til at forstå den uro, der har grebet os. Hvor vi tidligere gik efter en bestemt form for tryghed, er den tryghed forsvundet i dag. Det kan føre til en farlighed, som vi må prøve at forstå. Eksistensen er farlig. I mange år har man haft som mål at minimere faren. Det er hele socialhygiejnen, som har forsøgt at skabe tryghed i folks tilværelse, for eksempel med ligkister, der gemmer den døde krop væk, og sygeforsikring. Men den basale tryghed er blevet rystet, og det giver sig udslag i vrede."

Er vreden et nyt problem?

"Ja, vreden er klart et nyt problem. Som psykologisk størrelse har vi naturligvis altid haft vreden, men det at vreden blomstrer og udvikler sig i en vredeshvirvel, det er nyt. Det svarer til en malstrøm i den bedste Edgar Allan Poe'ske forstand. Vi har en forestilling om, at malstrømmen falder ned, men det gør den ikke. Den bliver ved. Vi venter på en periode, hvor vreden skal falde, men vi har ikke ret store udsigter til, at det vil ske. Derfor må vi berede os på at håndtere den og være beredte på, at den ikke falder."

Hvem er det, der er vrede?

"Det er du og jeg. Det handler om, at man reagerer, når det, der i populærsociologien hedder den ontologiske sikkerhed, bliver rystet. Det vil sige, når manglen på sikkerhed er til stede. Så begynder man at reagere vredt, fordi man hele tiden skal forholde sig til andre menneskers krænkelser."

Du siger, at du og jeg og alle andre er vrede, men er der ikke forskel på graden af vrede?

"Nogen har en farligere vrede end andre, for eksempel terrorister.

De, der er rigtig vrede, er dem, der føler, at deres værdighed er krænket på en bestemt måde. Det er dem, der mener, at urørlige zoner er blevet krænket. Som for eksempel de satiriske tegninger af profeten. Hvorfor fanden bliver man vred? Det gør man jo, fordi man mener, at der er noget ukrænkeligt, som bliver krænket. Man opdager, at der ikke er noget, som ikke kan krænkes. Ens helligheder bliver krænket. For mig er en sådan krænkelser, da talebanerne satte bomber under de store Buddha-statuer i Afghanistans bjerge. Så føler jeg mig krænket på afstand, og jeg bliver vred. Vi krænker i dag hinanden i et væk."

Har vi ikke altid krænket hinanden?

"Der er sket krænkelser i civilisationshistorien før, som man ikke har anet noget om. I dag krænker vi hinanden i et væk, og det kan vi kun, fordi vi ser det. Krænkelserne bliver åbenbare."

"Som psykologisk størrelse har vi naturligvis altid haft vreden, men det at vreden blomstrer og udvikler sig i en vredeshvirvel, det er nyt."

Hvordan bliver krænkelserne mere tydelige i dag?

"Fordi de bliver transmitteret på tv og internettet. Vi ville ikke have set den nuværende vækst i vrede, hvis ikke det var på grund af medierne. Vi er forbundne på den måde, at noget i verden gør os vrede. Det er det store perspektiv. Det lille perspektiv er, at den samme type vrede gør sig gældende i det små – i klasseværelserne. Det er den figur, jeg forsøger at tegne. Der er ingen anstændighed længere, alt kan krænkes, og det gør os vrede."

Men er vrede udelukkende en negativ følelse?

"Nej, den retfærdighedssans, som kommer frem i vreden, er efter min bedste formening noget, man skal forstå som noget fornuftigt. Det er ikke en social patologi. Det er forkert at patologisere vreden; der kan være gode grunde til, at man er vred."

Hvordan patologiserer man vrede?

"Det gør man ved at sige, 'mor er ikke vred. Mor er bare skuffet'. Man må på sin vis ikke vise, at man er vred, for det viser, at man ikke har styr på sig selv. Min pointe er, at man til en vis grænse har styr på sig selv i vreden, for man kan besinde sig. Indimellem overskrides grænsen, man mister besindelsen, og så har man tabt."

Hvem er taberne i det vrede samfund?

"Det går ud over os alle sammen. Det, som nogen kalder tryghed, og som jeg snarere kalder en ikke-usikkerhed i tilværelsen, er sat over styr. Vi bliver mere og mere nervøse og rammes af en omsiggribende bekymring. Det anser jeg for at være et tab for os alle sammen."

Er der slet ikke nogen vindere?

"Der er ikke nogen vindere. Vi er midt i en katastrofe, hvor vi har mistet – med et klassisk udtryk fra Voltaire – troskyldigheden. Vi kan ikke forlade os på verden." →

Hvad er vrede for dig?

"Vrede er rettet mod noget eller nogen. Den er genstandsspecifik. Vrede er ikke en aggression. Vrede er ikke en psykologisk følelse. Den er et socialt forhold. Man bliver vred over noget. Jeg kan godt være rasende uden at ane, hvorfor jeg er rasende, men hvis jeg er vred, er jeg vred på nogen eller noget. Jeg skelner også mellem, om man bliver grebet af vrede, eller om man bliver forrykt af raseri. I vreden har man en type besindelse, man har stadig hold på sig selv. Men bliver man forrykt, taber man besindelsen."

"De, der er rigtig vrede, er dem, der føler, at deres værdighed er krænket på en bestemt måde. Det er dem, der mener, at urørlige zoner er blevet krænket."

Hvis vreden altid er rettet mod nogen eller noget, kan man så ikke være vred på sig selv?

"Hvis man er vred på sig selv, er man skizofren. Man kan godt blive vred på sig selv over noget, for så er man ude i verden samtidig. Men man kan ikke være vred på sig selv indeni. Vreden må nødvendigvis i sin natur være rettet mod det ydre."

Du beskriver, at vrede er et symptom på, at verden er af lave, men kan vreden også slå over i noget positivt?

"Man kan sige, at man skal kunne blive vred. Min gamle folkeskolelærer sagde, at 'rigtige mænd skal kunne være vrede', og han har jo ret. Hvis man ikke kan blive vred, dør man. Man har jo god grund til at være vred. Jeg mener, at det er usundt træk, hvis folk ikke reagerer på krænkelser."

Hvornår overskrides grænsen? Hvornår bliver vreden farlig, som for eksempel i terrorismen? Hvad kendetegner denne vrede?

"Terrorismen viser, at folk bliver vrede over, at deres eksistens ikke bliver anerkendt, og det er en farlig vrede. Hvis du lader, som om folk ikke er der, og ikke anerkender den andens tilstedeværelse, fører det til vrede. Man bliver vred, hvis andre ikke anerkender ens tilstedeværelse. Det gælder den unge andengenerationsindvandrer til professoren, som er sur over at nogen ikke anerkender hans forskning. Det er den samme følelse. Det værste for én er, at man ikke opdages som tilstedeværende i verden. Det gælder lige fra gaden til skolen til de videregående uddannelser til forskerverdenen. Hvis man lader, som om der ikke findes et folk et eller andet sted, som har sine egne forståelser af sig selv, avler det vrede."

Hvad skal skolen og uddannelsessystemet stille op med de vrede unge?

"Man er nødt til at forstå og anerkende deres vrede. Pædagoger og lærere kan også blive forbandet vrede, for eksempel over at eleverne ikke udnytter de potentialer og chancer, de har. Så er det vilje mod vilje, vrede mod vrede. Men selv om man er vred over, at den anden opfører sig tåbeligt, må man anerkende den andens tilstedeværelse."

Men hvad skal læreren gøre, hvis teenageleven viser en truende vrede i klasseværelset?

"Læreren må vise, at han eller hun er lige så vred, som vedkommende er. Man må konflikte og forsøge at markere, at opførslen er uacceptabel i skolens rum. Det må være vrede mod vrede frem for den 'mødrende' tilgang, hvor læreren siger 'jeg kan sandelig godt forstå, at du er vred. Hvis jeg havde været dig, ville jeg sandelig også have været vred'. Det er jo ligegyldigt. Man er jo ikke den anden. Man skal ikke sætte sig i den andens sted, for så har den anden jo ikke et sted at være. Det er den simple formulering. Jeg ved godt, at hele filosofihistorien siger, at man skal sætte sig i den andens sted, men den er grundlæggende forkert lige præcis på dette punkt. Du vil aldrig nogensinde kunne sætte dig i den andens sted og forstå, hvordan den anden har det. Du vil ikke kunne forstå, hvordan det føles at være et slået menneske. Forståelsen har sine afsindigt hårde grænser. Hele opbygningen omkring empati, som store dele af vores pædagogik og omsorgsarbejde bygger på, er stort set forkert. Vi har nået grænsen for empati."

Hvordan vil vreden fremover påvirke pædagogikken?

"Jeg ser ikke nogen udsigt til, at vreden ikke stiger fremover. Det at den faktisk er en stadig stigende bevægelse betyder, at vreden overgår til raseri. Vi vil se flere og flere maniacs. I dag er jeg glad, hvis folk bare er vrede. Jeg er enormt bange for det øjeblik, hvor folk skrider ud og bliver maniacs og går besærk. I massepsykologien, som jeg mener, man bør rehabilitere, hedder det, at de går amok. Man har hidtil troet, at man bare skulle slå lederne af bevægelsen ihjel for at stoppe, at massen går amok, fordi man tror, at folk følger nogen. Men folk følger ikke nogen. Det er bare den samme rytme, som sætter sig igennem hos alle, og så stiger den. I det øjeblik den anden går amok, er vedkommende uden for pædagogisk rækkevidde."

Har du et bud på, hvad den enkelte pædagog, lærer eller menneske kan gøre for at undgå, at vreden slår over i raseri?

"Som praktisk pædagog er det ikke lidt at forholde sig til, men man må respektere at der i vreden er et element af besindelse. Den må man appellere til for at undgå at vreden slår over i raseriet. Vi må respektere, at det er vrede mod vrede. Vi skal ikke forsøge at forstå hinandens vrede. Vi skal forsøge at appellere til den besindighed, der ligger i vreden. En dygtig pædagog ved som regel, hvad det er, der gør eleven vred. Så konfronter eleven med det, og refererer til det regelsystem, der skal overholdes. Køen er et godt eksempel på, at vi alle har vreden i os. Hvem af os er ikke ved at gå op i spåner, når vi står i køen. Min opfordring vil være at være beredt" ■

Af Camilla Mehlsen cme@dpu.dk

LARS-HENRIK SCHMIDT

Professor i filosofi og rektor ved Danmarks Pædagogiske Universitet. Bogen 'Om Vreden' udkommer på Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag 19. juni 2006.

PERSONLIG HJEMMESIDE

WWW.DPU.DK/OM/REKTOR